

วิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่: องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

PHRAE PROVINCIAL'S TRANSMUTE WOOD PRODUCT: COMMUNITY ENTERPRISES: KNOWLEDGE
AND NET WORK'S MANAGEMENT FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ดำเนิน หมายดี

อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

สายัณห์ อินันใจ, ศาณิวัชร สุวรรณสวัสดิ์, พงศ์พิชิต อะทะเสน.

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 3) เพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 4) เพื่อเสนอองค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่ ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) คือ การวิจัยคุณภาพและวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า

วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดแพร่ ตามที่ได้สำรวจข้อมูลด้านพื้นที่พบว่า จังหวัดแพร่ มีประชาชนที่ประกอบกิจการผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ อำเภอสูงเม่น และประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ได้ประกอบกิจการแปรรูปไม้และทำผลิตภัณฑ์ได้จากไม้แปรรูป เช่น การทำกระปุกออมสิน การทำโต๊ะ เก้าอี้ฮ้องเต้ บ้านประตูบานหน้าต่าง เป็นต้น ระดับการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยภาพรวม พบว่าประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= 4.05) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า 1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception) วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทางด้านการตลาดในการส่งสินค้าออกจำหน่าย (= 4.25) อยู่ในระดับมาก 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมแสดงวิสัยทัศน์ในการกำหนดช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป (= 4.18) อยู่ในระดับมาก 3) การเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits) วิสาหกิจชุมชนมีความมั่นใจในการเข้าร่วมเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป (= 4.09) อยู่ในระดับมาก 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานของเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป (= 4.02) อยู่ในระดับมาก 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายเพื่อให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (= 4.07) อยู่ในระดับมาก 6) การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป (= 4.10) อยู่ในระดับมาก 7) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป (= 4.17) อยู่ในระดับมาก วิสาหกิจชุมชนเป็นการร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการและองค์กรของรัฐ คือ สำนักงานเกษตรจังหวัดที่มีหน้าที่ในการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนแก่บุคคลที่มีความต้องการจะประกอบกิจการแบบวิสาหกิจชุมชน และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดมีหน้าที่ในการจดทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรมครัวเรือนการทำงานแบบภาคีเครือข่ายต้องสนับสนุนการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมครัวเรือนให้กับประชาชนที่มีความต้องการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจ

ชุมชนในการทำผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป และสร้างเครือข่ายประสานงานด้านการตลาดการส่งออกสินค้าให้มากขึ้น และสนับสนุนงบประมาณในการผลิตแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ผู้ประกอบการได้ตั้งตัวและพึ่งตัวเองได้ และ คิดค้นผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยมแก่การนำมาใช้ จัดอบรมให้ความรู้ด้านการผลิตสินค้าในรูปแบบใหม่ๆ กำหนดบทบาท และข้อตกลงร่วมกันกับภาคอื่นๆ ในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: องค์ความรู้, การจัดการเชิงเครือข่าย

Abstract

The purposes of this research are 1) to study current context and problems of activities of transmute wood product 2) to study the knowledge and net work's management of transmute wood product for sustainable development 3) to study the relationship system and achievements net work's management of transmute wood product for sustainable development 4) to present the knowledge and net work's management of Phrae Provincial's transmute wood product for sustainable development. The mixed method was used in this research by interviewing and using questionnaires.

The results found that: Phrae Provincial's transmute wood product community enterprises were found the arrear aspects that people in Song men District Phrae Province are working in transmute wood product biggest in Phrae Province. They are transmuting and producing wood products as piggy bank, table, chair, door, window etc. The levels of net work's management of Phrae Provincial's transmute wood product for sustainable development in total aspect found that the people's opinions are high levels, when consider by aspects found that 1) common perception 2) Common Vision 3) Mutual Interests/Benefits 4) All Stakeholders Participation 5) Complementary Relationship 6) Interdependence 7) Interaction are high levels.

The co operations of community enterprises between entrepreneurs and state organization were found that the Provincial Agriculture Office are doing the registration for community enterprises to people who need to be entrepreneurs of community enterprises, Provincial Office of Industry are doing the registration for household industry as co operation network in producing wood production, marketing to sell production, supporting budget to run community enterprise, and inventing by design training the new production, the assign role and mutual agreement in developing the network of community enterprise for sustainable development.

Keywords: Knowledge, Net work's Management

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ดี โดยได้มีการใช้เศรษฐกิจแบบเสรีเป็นกรอบในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตมาเป็นลำดับ โดยการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น และศักยภาพท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาขีดความสามารถวิสาหกิจชุมชนให้มีความ

เข้มแข็งและสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน (ชฎากาญจน์ เจริญรบ และคณะ, 2555 : 1-5) แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนและเป็นแนวทางที่สร้างเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนให้มีความยั่งยืน เพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้อย่างมั่นคง (ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์, 2556)

การพัฒนาประเทศในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีแนวทางในการทำงานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้กำหนดให้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ขึ้น เพื่อรองรับการให้การสนับสนุนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และใช้เป็นกรอบทิศทางการทำงานที่มีความชัดเจนมากขึ้น (ชฎากาญจน์ เจริญรบ และคณะ, 2555 : 1-5) และที่สำคัญพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนมีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างรายได้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันการพัฒนาความสามารถในการจัดการและการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนมีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใดรวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการในระดับสูงขึ้นไป (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548)

จังหวัดแพร่เป็นจังหวัดหนึ่งในกลุ่มภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ ที่มีพื้นฐานศักยภาพที่ดีด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศ ทั้งยังมีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันเก่าแก่ และมีจุดแข็งที่สามารถพัฒนาให้เป็นยุทธศาสตร์การแข่งขันภายใต้ระบบการค้าเสรีได้ (นงนุช อังยุริกุล นิธิชา ธรรมธนากุล และ สุพร ผาสุก, 2550: 83-95) และที่สำคัญจังหวัดแพร่ ถือได้ว่าเป็นจังหวัดแรกที่เป็นประตูสู่ล้านนา ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่กลุ่มประเทศเพื่อนบ้านไม่ว่าจะเป็นประเทศลาว กัมพูชา พม่า เวียดนาม และประเทศจีนได้ จากความจำเป็นและความสำคัญดังกล่าวสมควรที่จะต้องศึกษาวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่: องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางในการสนองนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติแผนที่ 11 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ และเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจจังหวัดแพร่เกิดความเข้มแข็ง สร้างฐานเศรษฐกิจให้มั่นคงทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และเกิดเครือข่ายที่เข้มแข็งและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป อย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. เพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. เพื่อเสนอองค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ของวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่

ขอบเขตการวิจัย

คณะผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ที่กรณีศึกษาในเขตจังหวัดแพร่ ใน 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสูงเม่น และอำเภอเด่นชัย ในจังหวัดแพร่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ คือ ศึกษาถึงสภาพบริบท องค์ความรู้ การจัดการ การมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ การดำเนินงานการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้ ปัญหา และความต้องการการจัดการเชิงเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปในจังหวัดแพร่

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ตัวแทนสมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ไม้ในเขตจังหวัดแพร่ ได้แก่ อำเภอสองแคว ที่อยู่ในเขตการปกครองขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในจังหวัดแพร่ จำนวน 100 คน โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการเชิงเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จำนวน 17 คน โดยมีประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับ องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปของจังหวัดแพร่ เนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่กรณีศึกษา ในเขตจังหวัดแพร่ ได้แก่ อำเภอสองแควและเด่นชัยที่อยู่ในเขตการปกครองขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ประกอบด้วย พัฒนาการอำเภอด่านซ้าย จำนวน 1 คน นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอด่านซ้าย จำนวน 1 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอด่านซ้าย จำนวน 1 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อำเภอด่านซ้าย จำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่ จำนวน 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ จำนวน 1 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ อำเภอสองแคว จำนวน 1 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ อำเภอสองแคว จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้านบวโป่ง หมู่ที่ 10 ตำบลน้ำคำ อำเภอสองแคว จำนวน 1 คน ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป จำนวน 8 คน รวมทั้งหมด 17 คน โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง เพื่อศึกษาวิสาหกิจไม้แปรรูปจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยเป็นการศึกษาทั้ง การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม กับกลุ่มประชากรที่ได้กำหนดไว้และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มย่อย เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมี 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสองแคว อำเภอด่านชัยที่อยู่ในเขตการปกครองขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดแพร่ จำนวน 100 คน โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง เพื่อศึกษาส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป เพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนในจังหวัดแพร่

ผลการวิจัย

1. บริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่ พบว่า จังหวัดแพร่ มีประชาชนที่ประกอบกิจการผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ อำเภอสองแคว และประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ได้ประกอบกิจการแปรรูปไม้และทำผลิตภัณฑ์ที่ได้จากไม้แปรรูป เช่น การทำกระปุกอมสืน การทำโต๊ะเก้าอี้ฮ้องเต้ บานประตู บานหน้าต่าง เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะทำในรูปแบบกิจการในครัวเรือนมากกว่าระดับชุมชนและเครือข่าย บางกลุ่มก็มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดเป็นเครือข่ายการผลิตในชุมชนแต่ไม่กว้างขวางมากนัก ในการที่จะทำตลาดของวิสาหกิจชุมชนนั้น ต้องมีเป้าหมายในการผลิตก่อนว่า ต้องการทำการผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัวในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ทำการผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการและจัดการผลผลิตให้ได้ก่อน ถ้าผลผลิตนั้นไปได้ดีแล้วจึงค่อยเพิ่มปริมาณการผลิตหรือหากว่าผลิตภัณฑ์บางตัวในชุมชนนั้นมีความโดดเด่นมีคุณภาพ มีลักษณะ

เฉพาะตัวพอนำออกไปจำหน่ายสู่ท้องตลาดได้ ก็เป็นเรื่องของกลไกการตลาดที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และมีลักษณะเฉพาะของแต่ละผลิตภัณฑ์

2. องค์ความรู้ การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนพบว่า องค์ความรู้ การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ส่งผลให้วิสาหกิจประสบผลสำเร็จนำไปสู่ความเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ย่อมประกอบด้วยองค์ประกอบของเครือข่าย ได้แก่ 1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception) วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทางด้านการตลาดในการส่งสินค้าออกจำหน่าย 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นในด้านการมีส่วนร่วมแสดงวิสัยทัศน์ในการคิดกำหนดช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป 3) การเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits) วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นในด้านการมีความมั่นใจในการเข้าร่วมเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นในด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานของเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายเพื่อให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน 6) การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นในด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป 7) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นในด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป

3. วิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า เป็นการแสดงบทบาทของกลุ่มในการบริหารจัดการกลุ่มให้ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการดำเนินงาน โดยคำนึงถึงการบริหารจัดการองค์กร การบริหารธุรกิจของกลุ่มทั้งในด้านเงินทุน วัตถุดิบ ผลผลิต ระบบบัญชี การตลาด การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมกับองค์กรภาครัฐ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ประโยชน์ของสมาชิก เป็นสำคัญ การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม สร้างองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

4. องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่ พบว่า ควรมีการพัฒนาการจัดการองค์กร ได้แก่ การจัดโครงสร้างองค์กร การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกตามศักยภาพ ความรู้ ความสามารถ ความเหมาะสม สร้างกฎระเบียบข้อบังคับและการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน การพัฒนาการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้แก่ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการผลิตเพื่อวางแผนและจัดทำแผนพัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และความต้องการตลาด จัดเวทีเรียนรู้ ศึกษาดูงาน การพัฒนากิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ อบรมพัฒนาฝีมือ ศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ ฝึกอบรมเยาวชนในหมู่บ้าน ตำบล และผู้สนใจเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาอาชีพต่อไปได้ การเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากภายนอกกลุ่ม การระดมทุน ส่งเสริมการออม การพัฒนาการตลาด ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการตลาด เพื่อวางแผนและพัฒนาด้านการตลาด ศึกษาดูงานตลาดจากวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ การเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาด ขยายช่องทางการตลาด ส่งเสริมการขาย การจำหน่ายร่วมกับผลิตภัณฑ์อื่น โดยต้องเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันทั้งภายในและภาคอื่นๆ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง วิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่: องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่าย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า ระดับการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยภาพรวม พบว่าประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($t = 4.05$, S.D. = 0.855) มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1) ด้านการรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการจัดการทางด้านการตลาดในการส่งสินค้าออกจำหน่าย ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($t = 4.25$, S.D. = 0.744) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจมีส่วนร่วมในด้านการตลาดในการส่งสินค้าออกจำหน่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุภาค เสาร์เสาวภาคย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมซื้อและปัจจัยทางการตลาด ที่ใช้ประกอบการตัดสินใจซื้อน้ำหอมของนิสิต นักศึกษา ระดับปริญญาตรี ในเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่าปัจจัยทางการตลาดที่ใช้ประกอบการตัดสินใจซื้อน้ำหอมกับปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ โดยแยกเป็นระดับมากที่สุด ในด้านความติดทนนานของกลิ่นน้ำหอม ปัจจัยด้านราคาในระดับมาก คือ ราคาของน้ำหอมมีผลต่อการตัดสินใจซื้อน้ำหอม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการจัดจำหน่าย และให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด โดยแยกตามผลสรุปว่าเป็นระดับมากในทุกด้าน ได้แก่ ด้านพนักงานมีอัธยาศัยดีและมีการให้คำแนะนำที่ดี ให้ทดลองกลิ่นของน้ำหอมได้ มีการแจกของแถม มีการแจกขนาดทดลอง และมีการจัดสินค้าเป็นชุด Gift Set คือ มีการโฆษณาผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ (อนุภาค เสาร์เสาวภาคย์, 2554)

2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมแสดงวิสัยทัศน์ในการคิดกำหนดช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($t = 4.18$, S.D. = 0.736) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจมีส่วนร่วมในการแสดงวิสัยทัศน์ในการคิดกำหนดช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป สอดคล้องกับงานวิจัยของ กลสินทร์ ชำนาญพล ได้ทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการตลาด วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการณ์วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทยมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม วัฒนธรรมประเพณีและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจ และทรัพยากรบุคคลที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญา ปัญหา อุปสรรค คือขาดการบริหารจัดการที่ดีโดยเฉพาะด้านเครือข่ายการตลาด รวมทั้งขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนา 2) รูปแบบการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเรียกว่า “DARETO DREAM Market Network Model” 3) แนวทางในการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (กลสินทร์ ชำนาญพล, 2559)

3) ด้านการเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน การมีความมั่นใจในการเข้าร่วมเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($t = 4.09$, S.D. = 0.900) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจมีความมั่นใจในการเข้าร่วมเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประหยัด มะโนพะเส้า ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จังหวัดลำพูน พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาวิจัย เพื่อทราบถึงสถานการณ์ กระบวนการและปัจจัย ที่มีผลต่อการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรผ่านเครือข่ายการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง โดยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจำนวน 37 กลุ่ม ผลการ

ศึกษาวิจัยพบว่า สถานการณ์ของกลุ่มสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นกลุ่มที่มีการดำเนินงานทั้งในระดับดีปานกลางและต้องปรับปรุง ส่วนกระบวนการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรผ่านเครือข่ายการเรียนรู้(ประหยัดมะโนพะเส้า, 2556)

4) ด้านการมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง การมีส่วนร่วมในการทำงานของเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.02$, S.D. = 0.765) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจมีส่วนร่วมในการทำงานของเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์ ได้วิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา พบว่า ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสังคม เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ส่วนปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี และปัจจัยทางนิเวศวิทยาเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินในด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีดังนี้ ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านบัญชีและการเงิน ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญหาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และปัญหาด้านทุนการผลิตโดยแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนหน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านการให้ความรู้ การพัฒนาทักษะด้านต่าง การสนับสนุนด้านการตลาด และการกำหนดระเบียบต่างๆ เพื่อสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน (ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ อุทิศ สังขรัตน์, 2556)

5) ด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปเพื่อให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.07$, S.D. = 0.844) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจมีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปเพื่อให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพศาล มุ่งสมศรี ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาพรวมความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง 8 ด้านอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการจัดซื้อ/การผลิตด้านการปฏิบัติการด้านการจัดส่งสินค้าด้านการตลาดและการขายด้านการบัญชี/การเงิน ด้านการจัดการทุนชุมชน ด้านข่าวสาร/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2) มี 17 ตัวแปรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จ ในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าคะแนนองค์ประกอบ 0.203-0.510) ที่สำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การผลิตสำรองเผื่อไว้ในช่วงฤดูกาลที่ขาดวัตถุดิบ และการประสานงานเพื่อให้กลุ่ม/เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย และ 3) รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญดังนี้ 1) ด้านการเงิน ก) เน้นการประเมินการบริหาร ข) เน้นการจัดหาแหล่งทุนภายนอก และ ค) เน้นความร่วมมือกำหนดระบบสวัสดิการกลุ่ม 2) ด้านผู้รับบริการ เน้นความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่ายเกี่ยวกับระบบประสานงานเพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย 3) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน ก) เน้นการให้บริการเกี่ยวกับระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ข) เน้นการสร้างเครือข่ายการสร้างระบบติดต่อสื่อสาร และ ค) เน้นประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ การกำหนดคุณสมบัติของวัตถุดิบ และการผลิตสำรองเผื่อฤดูกาลขาดวัตถุดิบ และ 4) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ก) เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับ เกณฑ์การเลือก/ตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงาน การตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม และการร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และ ข) เน้นฝึกทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะให้กับสมาชิกเครือข่าย (ไพศาล มุ่งสมศรี, 2556)

6) ด้านการพึ่งพิงอิงร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.10$, S.D. = 0.916) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจมีส่วนร่วมในการสนับสนุน

การจัดการเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพศาล มุ่งสมัคร ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาพรวมความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง 8 ด้านอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการจัดซื้อ/การผลิตด้านการปฏิบัติการด้านการจัดส่งสินค้าด้านการตลาดและการขายด้านการบัญชี/การเงิน ด้านการจัดการทุนชุมชน ด้านข่าวสาร/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2) มี 17 ตัวแปร เป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าคะแนนองค์ประกอบ 0.203- 0.510) ที่สำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การผลิตสำรองเผื่อไว้ในช่วงฤดูกาลที่ขาด วัตถุดิบ และ การประสานงานเพื่อให้กลุ่ม/เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย และ 3) รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญดังนี้ 1) ด้านการเงิน ก) เน้นการประเมินการบริหาร ข) เน้นการจัดหาแหล่งทุนภายนอก และ ค) เน้นความร่วมมือกำหนดระบบสวัสดิการกลุ่ม 2) ด้านผู้รับบริการ เน้นความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่าย เกี่ยวกับระบบประสานงานเพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย 3) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน ก) เน้นการให้บริการเกี่ยวกับระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ข) เน้นการสร้างเครือข่ายการสร้างระบบติดต่อสื่อสาร และ ค) เน้น ประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ การกำหนดคุณสมบัติของวัตถุดิบ และการผลิตสำรองเผื่อฤดูกาลขาดวัตถุดิบ และ 4) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ก) เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับ เกณฑ์การเลือก/ตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงาน การตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม และการร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และ ข) เน้นฝึกทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะให้กับสมาชิกเครือข่าย (ไพศาล มุ่งสมัคร, 2556)

7) ด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.777) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป สอดคล้องกับงานวิจัยของ สัญญา เคนาภูมิ ได้ทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนา ประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย (1) แนวทาง กลยุทธ์เชิงรุก โดยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ระดับประเทศและระดับสากล ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ขยายพัฒนาเครือข่าย ทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า (2) แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนา โดยการเสริมสร้าง ชีตความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนงบประมาณและบุคลากร ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ (3) แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับ โดยการพัฒนา ศักยภาพแรงงานวิสาหกิจชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้น และ (4) แนวทางกลยุทธ์เชิงพลิกแพลง โดย การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง วิจัยนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพ ผลิตภัณฑ์ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมวิสาหกิจ ชุมชนให้เข้มแข็ง และพึ่งตนเอง(สัญญา เคนาภูมิ, 2558)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่: องค์ความรู้ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทางการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) ควรมีการสนับสนุนทางด้านช่องทางการตลาดของวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปให้กับผู้ที่ประกอบกิจการรายย่อยเพิ่มมากขึ้น

2) ควรมีการสนับสนุนทางการออกแบบผลิตภัณฑ์และการกำหนดการผลิต บานประตู หน้าต่าง ให้มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเหมือนกับการตั้งโรงงานผลิตเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไขปัญหาเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจ
- 2) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปให้มีความโดดเด่นมีเอกลักษณ์
- 3) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนรูปแบบในกลุ่มสมาชิกเครือข่ายผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สนับสนุนงบประมาณ

เอกสารอ้างอิง

กลินทร์ ชำนาญพล. การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการตลาด วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับ

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. วารสารราชพฤกษ์. ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2559).

ชฎากาญจน์ เจริญรบ และคณะ. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารข่าวสารงานวิจัยและพัฒนา. ปีที่ 11 ฉบับที่ 124 ธันวาคม 2555.

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ อุทิศ สังขรัตน์. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตกลุ่มทะเลสาบสงขลา. รายงานการวิจัย สาขาสาธิตศึกษา คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2556.

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตกลุ่มทะเลสาบสงขลา. ภาควิชาสาธิตศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2556.

นงนุช อังยุริกุล ณิชชา ธรรมธนากุล และ สุวพร ผาสุก. การประเมินศักยภาพการพัฒนาของจังหวัดแพร่. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปีที่ 14 ฉบับที่ 114 (1) 2550: 83-95.

ประหยัด มะโนพะเส้า. กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชนบท คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2556.

ไพศาล มุ่งสมัคร. รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรี. วารสารสมาคมนักวิจัย. ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2556.

สัณญา เคนาภูมิ. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2558.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548.
กรุงเทพมหานคร, 2548.
อนุภาค เสาร์เสาวภาคย์. พฤติกรรมการซื้อและปัจจัยทางการตลาด ที่ใช้ประกอบการตัดสินใจซื้อน้ำหอมของนิสิต
นักศึกษา ระดับปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.